

VATHY ZSUZSA

Forgácsok

Tudom, csalódást okoz írásom a szerkesztőnek, másra gondolt, amikor arra kért, írjak Lázár Ervinről, lehetőleg olyan történeteket, amelyek közösen eltöltött negyven évünkről, családunkról, barátainkról szólnak, vagyis, amiről talán nem tudnak azok, akik eddig csak a könyveiből ismerték meg őt.

Eszembe jutott első találkozásunk a Hungária Kávéházban. Egy Új Írás lapbemutatón sokan ültünk egy nagy, kerek asztalnál, ő pedig, mint megtudtam, lengyelországi ösztöndíjasként látogatott haza néhány napra. Valaki elhozta a Hungáriába, ahol ő nem akármilyen hangulatban, mindenkinek feltett egy provokatív kérdést, amin mindenki harsányan nevetett, csak az jött zavarba, akit megkérdezett.

Ez volt az első találkozásunk, de nincs szándékomban hasonló történeteket elmondani, viszont nem tudok ellenállni egy másik kísértésnek. Néhány hete jelent meg a székszárdi Ilyés Gyula Könyvtár kiadásában „A valóság íze” című könyv, Lázár Ervin kötetben eddig meg nem jelent írásából. Természetesen sokat ismertem már közülük, ezeket jó volt újra olvasni, azonban az írásoknak csaknem felét én se ismertem. Persze, hogy ezekről szeretnék beszélni.

Véletlenül keveredtem Sárszentlőrincbe – írja Lázár Ervin, 1976-ban, a Jelenkorban megjelent írásában -, egyszerűen elcsábított a táj. Aztán hirtelen úgy éreztem, nem lenne semmi értelme ennek az útnak, ha nem keresném meg Barta nénit. Ki volt Bartáné Kobrák Júlianna? Férje, Barta Ignác 1940-ben szegődött Alsórácegresre cselédnek, legkisebb gyerekekük, Jancsi, az ötödik, már itt született.

A beszélgetés a cselédeletről – szinte hihetetlen dolgokat tudat velünk.

Hogyan öltözködtek a cselédasszonyok? Volt két-három „parget” alsószknya, egy félszárig érő fölsőszknya, blúz, kötény. Misére szövetruhában mentünk – mondja Kobrák Júlianna – bársonypapucsban. Cipő nemigen volt, tutyi, meg klumpa. És bugyi sem volt, nem viseltünk. Most már öregkoromra rám erőltették a lányaim. – És hol születtek a cselédasszonyok? Kórházban? – Dehogy kórházban! Amikor Pisti, a legkisebb született, meséli Barta néni, éppen répát szedni mentünk. Fele útig se értünk, érzem ám, hogy meglesz a gyerek. Nem szóltam én egy szót se, csak ledobtam a kosarat, meg a kapát, sarkon fordultam, mentem haza. Meg is lett szépen a szomszédasszonyom ott volt, ő segített. Aztán másnap már fönn voltam.

Az „Utazás egy régi puszta körül” című írásból is fontos dolgokat tudunk meg. „Alsórácegrespuszta – ha valaki nem tudná – a világ közepén fekszik. A világ közepe meg tudalévon Tolna megyében van.”

Négy lakóház, ugyanannyi istálló, egy magtár, két góré. A négy lakóházból három: hosszú cselédház, a negyedik az intéző lakás. A tizenhét cselédlakás közül csak három vagy négy szoba-konyhás, a többi közös konyhás. „tengeri hajma” is van minden ablakban, annak a levele megtisztítja a sebet, a kelésből kiszívja a gennyet... – Az utazás azzal folytatódik, hogy – mert már az idősek nem élnek –, Lázár Ervin felkeresni az egykori cselédek gyerekeit, unokáit. Veszprémben, tűzemeletes házban lakik az egyik, testvérét a Fejér megyei rendőrkapitányságon találja meg, ő rendőr alezredes, az egykori kanász fia pedig kocsi-kísérő Fehérváron. – Ezután beszélgetés arról, milyen a puszta után a tíz emeletes panel ház, milyenek itt az emberek.

Befejezésül pedig az író vallomása következik, akár „szerelmes földrajznak” is nevezhetnénk „Ez a Dunántúl legszelídebb tája, gőgnek nyomát se lelni benne, inkább szemér-

mes, rejtőzködő, a felületes utazó, ha akadna itt utazó, talán egyhangúnak találná, de aki minden bokrát, domborulatát, szurdokát ismeri, annak varázslatos. Nekem varázslatos.”

A könyv harmadik fejezetének címe – a krupnliszedés, a kukoricapattogatás után – a „Kortársakról bizalmasan”. Csorba Győzőről, Zelk Zoltánról, Szakonyi Károlyról, Bertha Bulcsuról és másokról szól, nagyobb részük az Élet és Irodalomban jelent meg, a hetvenes évek elején. Nem mindegyiket, de többet olvastam már közülük, mégis, milyen öröm újra olvasni.

A gyerekkorától a Balatonhoz kötődő, vitorlázó, a Balatonért rajongó író, Bertha Bulcsút még nem ismerhettem. De eszembe jut a történet, amit Bulcsu elmondása után nekem is elmesélt Ervin. – Előzménye az volt: a hetvenes évek elején újságíró iskolába jártam én is, és amikor az egyik oktatóra panaszkodtam, elfogadhatatlan mondatáért, Ervinnek eszébe jutott, mit mesélt Bulcsu, feltehetően, ugyanerről a személyről. – Újságíró iskola, heti egyszeri tanítás Budapesten, a MÚOSZ-ban. Budapesti hallgatók, pécsiek, szegediek, miskolciak. Bulcsú Pécsről utazott fel Pestre. Hogy milyen műfajt ismertett, milyen előírásokat látott el magyarázattal az oktató, ki tudja. Elmondta a mondandóját, körülnézett és megkérdezte: mindenki érti? – A hallgatók bólintottak. Ezután a tanár, nyomatékosan, szinte kiabálva, újra megkérdezte: – Mindenki érti? Biztosan? Vidékiek is? – A pécsi lapnál dolgozó, „vidéki” Bertha Bulcsúnak sokat emlegetett története volt ez, magától értetődő kajánsággal, sokszor elmesélte.

És Köves Borka néni! A falu nevét nem tudjuk, de természetesen tolnamegyei. Köves Borka néni, aki sokak szerint nemcsak az időjárással kapcsolatos mondást ismerte, hogy: Mátyás tör, ha talál, ha nem talál, csinál, hanem a falubeliek szerint állította, hogy ő látta is jégtörő Mátyást! Milyen volt, kérdezték tőle? – Fial legény volt, mondta, könnyed léptekkel ballagott a kertek alatt. Hajlós somfavesszőt suhogtatott maga körül, rákoppintott a tócsák fagyott arcára, és a nyomában egyszerre kisütött a nap. – Arra is emlékezett Borka néni, hogy a fiatal legénynek hetyke bajusz ágaskodott az orra alatt. – A falubeliek közül ezt többen megkérdőjelezték. Nagy András azt morogta a határba menet: Hát, a Jégtörő Mátyás még hagyján, de a bajuszt, azt nem hiszem, az istennek se hiszem.

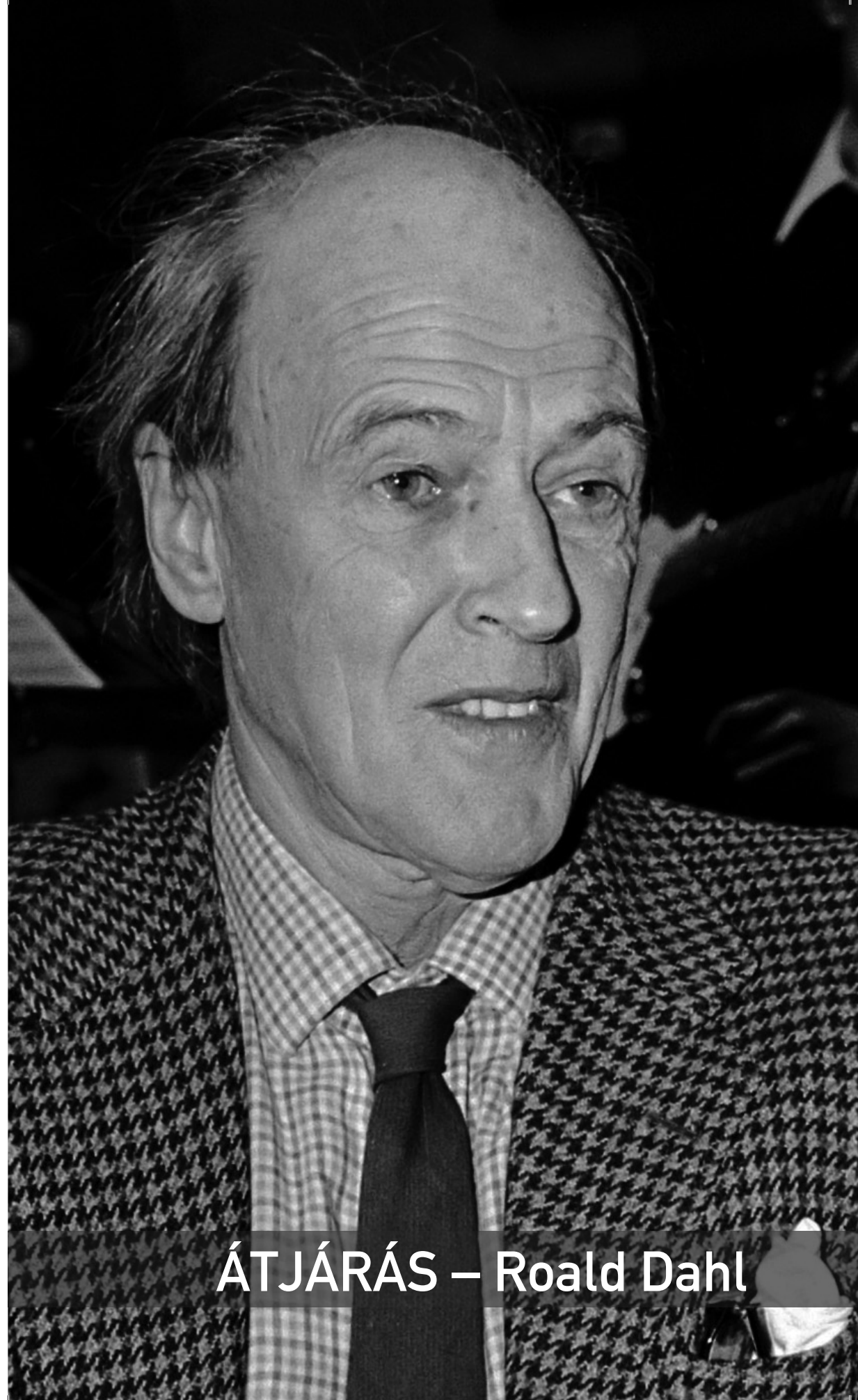
A könyv végéhez közeledve, meg kell még említenünk két írást, a „Dédapám” az egyik. Lázár Ervinék Ferenc nevű unokatestvére kiderítette, hogy Lázár Vilmos aradi vértanú az ő családjuk felmenője. Egész pontosan, az ő dédapjuk. Állítólag a dédapa kardja is megvolt neki, de nem vette elő, csak minden évben egyszer, október hatodikán. Ilyenkor legendákat mesélt a hős és bátor Lázár Vilmosról, a legvitézebb tábormokról, aki egy alkalommal egyedül, egymaga foglalt el egy osztrákok által megszállt hidat, máskor pedig maroknyi csapatával megkergette a császári ármádiát. Mikor Lázár Ervin kutatni kezdett Lázár Vilmos után, kiderült, hogy Lázár Vilmos győztes csatában, bizony nem vett részt, viszont résztvevője volt a gyászos emlékü temesvári csatának. Október hatodikán kora reggel, három társával együtt az aradi vár sáncán lelőtték – a többi kilenc akasztása ezután történt –, és amíg a hóhér hatodikán este a kivégzettek holttestét „eladta” – talán a családnak? –, Lázár Vilmos holtteste sohasem került elő. Feltehetően jeltelen sírban nyugszik az aradi várárokban. – Lehet, hogy az unokatestvér csak kitálalta a dédapaságot? – töpreng Ervin. – Lehet. Sőt, biztos. De tiszta szívből találta ki! Igaz haraggal szokta mondani:

Vessen ki a föld, Haynau, s téged is, te rohadt Ferenc József! Meg minden hóhért és minden zsarnokot!

Az utolsó rövid írás, amit még szeretnék elmondani, „Heti jegyzet”, 1971. február 6-án jelent meg az Élet és Irodalomban. Semmi kétség, nők napjára íródott, a lap szerkesztői kérhették föl Ervint, hogy a heti jegyzet ezúttal erről szóljon. Szeretetteli ez is, mint Lázár Ervin legtöbb írása, mindenkinek szívből ajánlom.

„Ha minden nőnek, akinek hálával tartozom, egy szál virágot akarnék adni, bízvást felvásárolhatnék egy virágüzletet. S ha mindnek, akit szeretek, arra egy nagyobbacska virágkertészet sem lenne elég.....Nem tudom, ki hogy van vele, engem minden bajomtól a nők szabadítottak meg, azoktól is, amikbe ők löktek bele. Ezért szeretem a nőket. Meg azért, mert szépek. Szépen tudnak menni, szépen igazgatják a hajukat, szépen néznek, csúnyán, szépen veszekednek, szépen szeretnek. S még csak annyit, hogy ez nekem nemcsak nők napján jut eszembe. Minden nap eszembe jut.”

Ezeket akartam megosztani azokkal, akik íróként is szeretik, és szerették ismerősként, barátként is Lázár Ervint.

ÁTJÁRÁS – Roald Dahl